

«Κράτος και κόμματα

Του ΔΗΜΗΤΡΗ ΚΟΥΜΑΝΤΑΡΟΥ

«Η άκρως παρασιτική, πολιτικοποιημένη και διεφθαρμένη δημόσια διοίκηση και τα ρουσφετολογικά κόμματα που την ελέγχουν, αποτελούν το πιο βασικό εμπόδιο για ένα δημιουργικό εκσυγχρονισμό στην Ελλάδα.

Οι ίδιοι αυτοί παράγοντες αποτελούν και τη βασική αιτία για μία μιμητική και επιδερμική «δυτικοποίηση» που συνίσταται στην άκριτη αποδοχή των πιο εκχυδαϊσμένων μορφών του δυτικού καταναλωτισμού.

Η ορθολογικοποίηση και δημοκρατικοποίηση των κομμάτων και της κρατικής διοίκησης αποτελούν την πιο βασική προϋπόθεση για να πετύχουμε ένα δίκαιο σύστημα κοινωνικής πρόνοιας, ένα πραγματικά δημοκρατικό πολίτευμα και μια εθνική παιδεία που θα μετατρέψει την ιδιαιτερότητα της αρχαίας κληρονομιάς μας από φορμαλιστική τροχόπεδη σε δύναμη δημιουργίας σύγχρονων μορφών ελληνικού πολιτισμού».

Αυτό είναι το βασικό συμπέρασμα αυτής της συνέντευξης με τον καθηγητή κοινωνιολογίας στο Πανεπιστήμιο του Λονδίνου Νίκο Μουζέλη.

Αντικείμενό της, ο προσδιορισμός του περιεχομένου και των στόχων του πολυσυζητημένου «εκσυγχρονισμού» της ελληνικής κοινωνίας, μια έννοια που όπως και πολλές άλλες κακοπαθεί στην χώρα μας τόσο από πολλούς επικριτές όσο κι από πολλούς υποστηρικτές της.

Τι θα πει εκσυγχρονισμός

• Πολύς λόγος γίνεται, αλλά και αρκετή ασάφεια και σύγχυση επικρατούν σε ό,τι αφορά τον επιζητούμενο εκσυγχρονισμό της ελληνικής κοινωνίας. Θα θέλαμε να μας διευκρινίσετε τι εννοούμε όταν μιλάμε για εκσυγχρονισμό, ποια είναι τα πεδία και ποιοι οι προϋποθέσεις εφαρμογής του.

— Επειδή ο «εκσυγχρονισμός» της ελληνικής κοινωνίας δεν μπορεί να εννοηθεί ξεχωριστά από τον προηγούμενο εκσυγχρονισμό της Δυτ. Ευρώπης, πρέπει πρώτα πρώτα να πούμε δυο λόγια για το δυτικό εκσυγχρονισμό. Δηλαδή πρέπει να δούμε τι ακριβώς εννοούν οι ιστορικοί και κοινωνικοί επιστήμονες όταν υποστηρίζουν ότι κοινωνίες σαν τη Μ. Βρετανία, Γαλλία, Ολλανδία κ.λπ. είναι **σύγχρονες** και σαν τέτοιες μπορούν να θεωρηθούν σαν μοντέλα προς μίμηση. Ένας τρόπος προσέγγισης του προβλήματος είναι να εξετάσει κανείς τις ριζικές αλλαγές που η αγγλική βιομηχανική και η γαλλική επανάσταση επέφεραν στις οικονομικές, πολιτικές και πολιτιστικές δομές των δυτικοευρωπαϊκών κοινωνιών. Γιατί είναι ακριβώς αυτές οι αλλαγές που συγκροτούν αυτό που ονομάζουμε «δυτικό εκσυγχρο-

σμό» και που κοινωνίες όπως η ελληνική προσπαθούν να «φτάσουν». Απ' αυτή την οπτική γωνία, ο εκσυγχρονισμός συνεπάγεται τη σταδιακή εξαφάνιση της τοπικής παραδοσιακής κοινότητας και την κινητοποίηση-ένταξη του πληθυσμού σ' ένα ευρύτερο πολιτικό και πολιτιστικό πλαίσιο στο επίπεδο του έθνους ή, πιο συγκεκριμένα, του κράτους-έθνους.

Στο οικονομικό επίπεδο, αυτή η άνευ προηγουμένου μαζική κινητοποίηση του πληθυσμού, που πήρε την πιο δραματική της μορφή με την αγγλική βιομηχανική επανάσταση, επέφερε τη μαζική είσοδο του κεφαλαίου από το εμπόριο στην παραγωγή. Αυτό σήμαινε την κυριαρχία του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής, δηλαδή τη μετατροπή όχι μόνο της γης αλλά και της εργασίας σε εμπόρευμα, που μπορεί κανείς να αγοράσει και να πουλήσει στην αγορά. Μ' αυτό τον τρόπο οι μη καπιταλιστικοί τρόποι παραγωγής ή καταστράφηκαν ή περιθωριοποιήθηκαν και αυτό οδήγησε στη δημιουργία ενός ενιαίου χώρου παραγωγής και διανομής σε εθνικό επίπεδο. Όσον αφορά το πολιτικό πεδίο, η κινητοποίηση του πληθυσμού πήρε τη μορφή της πρωτοφανούς επέκτασης και διεύθυνσης του κράτους στην περιφέρεια της κοινωνίας και αυτό είχε σαν αποτέλεσμα την καταστροφή των φεουδαρχικών δομών, το μετασχηματισμό των υπηκόων σε πολίτες και τη συγκρότηση αυτού που αποκαλούμε κράτος-έθνος.

Τέλος βλέπουμε μια παρόμοια κινητοποίηση στον πολιτιστικό χώρο με τη δημιουργία εθνικών συστημάτων παιδείας που υπέσκαψαν τον πολιτισμικό τοπικισμό και βοήθησαν στη συγκρότηση υποκειμένων προικισμένων με μια πιο ευρεία εθνική, παρά μια παραδοσιακή, τοπικιστική κουλτούρα και νοοτροπία.

Ο «άγριος» καπιταλισμός

• Με δεδομένο ότι στην Ελλάδα έχει τώρα πια σχηματισθεί και λειτουργεί ένας ενιαίος εθνικός χώρος κι έχουν εκλείψει οι οικονομικοί-πολιτικοί τοπικισμοί του περασμένου αιώνα, σε τι διαφέρει η χώρα μας ως προς τον εκσυγχρονισμό από άλλες δυτικοευρωπαϊκές χώρες;

— Για να απαντήσω αυτή την ερώτηση πρέπει να κάνω τη βασική διάκριση μεταξύ πρώιμου και ύστερου εκσυγχρονισμού. Στην περίπτωση του πρώιμου, δηλαδή του δυτικοευρωπαϊκού εκσυγχρονισμού, η κινητοποίηση και ένταξη του πληθυσμού στο κράτος-έθνος έγινε κατά τέτοιο τρόπο ώστε κοινωνικοοικονομικά, πολιτικά και πολιτιστικά δικαιώματα, που στην προβιομηχανική περίοδο ήταν περιορισμένα στο επίπεδο μερικών ελίτ, επεκτάθηκαν στα κατώτερα κοινωνικά στρώματα. Αυτή η πολύ σημαντική επέκταση δικαιωμάτων είτε έγινε εκ των «άνω», κυρίως μέσω του ανταγωνισμού διαφόρων ελίτ που προσπαθούσαν να κερδίσουν την υ-

Ο καθηγητής **ΝΙΚΟΣ ΜΟΥΖΕΛΗΣ** περιγράφει και αναλύει το περιεχόμενο και τους στόχους του πολυσυζητημένου πια εκσυγχρονισμού της ελληνικής κοινωνίας

«Όσο διατηρείται η σημερινή κατάσταση, ο εκσυγχρονισμός μας θα έχει μιμητικό χαρακτήρα. Θα έχουμε μια επιδερμική δυτικοποίηση, δηλαδή μια άκριτη αποδοχή των πιο εκχυδαϊσμένων μορφών του δυτικού καταναλωτισμού», τονίζει ο καθηγητής Νίκος Μουζέλης.

ποστήριξη των μαζών, είτε εκ των «κάτω», μέσω της οργάνωσης των εργατικών τάξεων στην ύπαιθρο και στην πόλη.

Τώρα αν κοιτάσουμε την περίπτωση του «ύστερου» εκσυγχρονισμού, δηλαδή την περίπτωση χωρών όπως η Ελλάδα, που μπήκαν στο δρόμο για την ανάπτυξη σχεδόν έναν αιώνα αργότερα από τη Δυτική Ευρώπη, εδώ η κινητοποίηση μη ένταξης του πληθυσμού στο εθνικό κέντρο πήρε διαφορετική μορφή: σε πολύ γενικές γραμμές μπορούμε να πούμε ότι η εξάπλωση δικαιωμάτων στις κατώτερες τάξεις έγινε κατά πολύ πιο άνιστο, περιορισμένο τρόπο, με αποτέλεσμα στις κοινωνίες αυτές να έχουμε έναν πιο «άγριο» καπιταλισμό, ένα πιο αυ-

ταρχικό κράτος και ένα πιο «αποπροσανατολιστικό» φορμαλιστικό σύστημα παιδείας και πολιτισμικής διάπλασης.

Πιο συγκεκριμένα στο οικονομικό επίπεδο, η εξάπλωση του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής δημιουργήσε μεν ένα ενιαίο εθνικό οικονομικό χώρο, αλλά δεν καθόρθωσε να καταστρέψει ή να ορθολογικοποιήσει τους μη καπιταλιστικούς τρόπους παραγωγής, ιδίως τον τεράστιο χώρο της μικροοικονομίας. Αυτός ο χώρος, αντίθετα με τη Δύση, ούτε περιορίζεται ριζικά ούτε ορθολογικοποιείται (δηλαδή εξακολουθεί να βρίσκεται σε πολύ χαμηλά επίπεδα παραγωγικότητας). Αυτό σημαίνει τη δραματική ένταση των οικονομικών ανισο-

τήτων και την αποτυχία δημιουργίας κράτους πρόνοιας, δηλαδή την αποτυχία εξάπλωσης κοινωνικών δικαιωμάτων στα λαϊκά στρώματα.

Πατρωνία και ρουσφετολογία

Όσο για το **πολιτικό επίπεδο**, εδώ το κράτος διείσδυσε μεν στην περιφέρεια της κοινωνίας, αλλά η ένταξη του πληθυσμού στην εθνική πολιτική αρένα έγινε κατά τέτοιον τρόπο που τα στοιχεία της πατρωνίας και της ρουσφετολογίας, που ήταν χαρακτηριστικά της παραδοσιακής μορφής κυριαρχίας, δεν περιθωριοποιήθηκαν όπως στη Δύση. Με άλλα λόγια η εξάπλωση πολιτικών δικαιωμάτων στα λαϊκά στρώματα ήταν πολύ πιο περιορισμένη και επομένως η κοινωνία πολιτών πολύ πιο αδύνατη.

Τέλος στο **πολιτιστικό επίπεδο**, βλέπουμε πάλι, μέσω του εθνικού συστήματος παιδείας και των μαζικών μέσων επικοινωνίας, τη δημιουργία ενός ενιαίου πολιτισμικού χώρου. Αλλά αυτός ο ενιαίος χώρος χαρακτηρίζεται από ένα φορμαλιστικό σύστημα διαπαιδαγώγησης που αποπροσανατολίζει τα υποκείμενα και τα καθιστά ανίκανα να προσαρμοστούν με επιτυχία και αποτελεσματικότητα στις απαιτήσεις του «σύγχρονου» βίου. Με άλλα λόγια τα μέλη της κοινωνίας αισθάνονται ότι έχασαν την παραδοσιακή χωρίς να αποκτήσουν μια σύγχρονη, «σύγχρονη» ταυτότητα. Το αποτέλεσμα είναι να οδηγούνται σε μια κατάσταση ανομίας ή αμοραλισμού όπου ο καταναλωτισμός γίνεται από τους πιο βασικούς, αν όχι ο βασικός σκοπός της ζωής.

Λαμβάνοντας τώρα υπόψη την παραπάνω διάκριση μεταξύ πρώιμου και ύστερου εκσυγχρονισμού, όταν λέμε πως η ελληνική κοινωνία πρέπει να «εκσυγχρονιστεί», αυτό που εννοούμε βασικά είναι ότι πρέπει η εξάπλωση των δικαιωμάτων προς τα κάτω να προχωρήσει πιο αποτελεσματικά, δηλαδή να γίνει λίγο πολύ με τον τρόπο που έγινε στη Δύση. Πρέπει με άλλα λόγια να έρθουμε πιο κοντά στη Δύση, κάνοντας το καπιταλιστικό οικονομικό σύστημα πιο ορθολογικό και συγχρόνως κοινωνικά πιο δίκαιο, το κράτος λιγότερο αυταρχικό, και το πολιτισμικό-εκπαιδευτικό μας σύστημα λιγότερο φορμαλιστικό.

Μίμηση και δημιουργικότητα

• Εάν ο εκσυγχρονισμός αποκτά, όπως ίσως υπονοείτε, έναν παγκόσμιο-καθολικό χαρακτήρα, πώς παρεμβαίνουν σε αυτόν και πώς τον επηρεάζουν οι ιδιαιτερότητες κάθε χώρας; Ή να το πούμε αλλιώς, υπάρχει διαφορά ανάμεσα σ' ένα μιμητικό ή δουλπορεπτικό και σ' ένα δημιουργικό εκσυγχρονισμό;

— Όταν λέμε ότι η Ελλάδα πρέπει να «φτάσει τη Δύση» σε ό,τι αφορά την εξάπλωση κοινωνικοοικονομικών, πολιτικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων στα λαϊκά στρώματα, αυτό δεν σημαίνει «δουλπορεπτική μίμηση», γιατί πολλά χαρα-

ΔΙΑΝΟΜΗ: ΕΛΚΕ Α.Ε.

ΜΑΪΚΑ ΚΗΤΟΝ

ΝΤΑΝΥ ΝΤΕ ΒΙΤΟ

ΜΙΣΕΛ ΦΑΪΦΕΡ

Ο "BATMAN" ΕΠΙΣΤΡΕΦΕΙ
"BATMAN RETURNS"

Απο την Παρασκευή 4 Δεκεμβρίου

ΟΙ ΕΘΝΙΚΕΣ ΠΛΗΓΕΣ...»

κτηριστικά της δυτικής ανάπτυξης, ιδίως όταν τα δει κανείς από μια συγκριτική σκοπιά, έχουν **καθολικό χαρακτήρα**. Δηλαδή παρ' όλο που πήραν την πιο αναπτυγμένη μορφή τους στη Δύση, αυτό δεν σημαίνει πως μπορεί κανείς να τα αποφύγει σε άλλες περιοχές του σύγχρονου κόσμου ή να τα αντικαταστήσει με κάτι άλλο χωρίς τεράστιες δυσλειτουργίες.

Από αυτή την άποψη, κοινωνίες που απορρίπτουν τις κατακτήσεις αυτού του εκσυγχρονισμού (όπως οι χώρες του υπαρκτού «σοσιαλισμού») δεν είναι απλώς διαφορετικές ή πιο «πρωτότυπες», είναι απλώς πιο αρχαϊκές και συγχρόνως αταρχικές. Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, γίνεται προφανές πως «προσεγγίζοντας τη Δύση» στο χώρο εξάπλωσης δικαιωμάτων στα κατώτερα κοινωνικά στρώματα, αυτό δεν αποτελεί δουλολογία μίμησης. Αποτελεί μάλλον **βασική προϋπόθεση** για να μπορέσουμε να διαφυλάξουμε την εθνική ιδιαιτερότητά μας, όχι μόνο στο πολιτισμικό αλλά και στο οικονομικό και πολιτικό επίπεδο. Γιατί και η ορθολογικοποίηση της οικονομίας και η δημοκρατικοποίηση της πολιτείας μας πρέπει να γίνουν κατά τρόπο

«Όταν λέμε ότι η ελληνική κοινωνία πρέπει να εκσυγχρονιστεί εννοούμε ότι πρέπει ΝΑ ΠΡΟΧΩΡΗΣΕΙ ΠΙΟ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΑ Η ΕΞΑΠΛΩΣΗ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΠΡΟΣ ΤΑ ΚΑΤΩ»

που να παίρνουν υπόψη τους τις ιστορικά διαμορφωμένες ιδιαιτερότητες του ελλαδικού χώρου.

Ο ρόλος της διασποράς

• Μπορείτε να μας δώσετε ένα συγκεκριμένο παράδειγμα που να κάνει πιο σαφές το παραπάνω επιχείρημα;

— Για παράδειγμα μια ιδιαιτερότητα της νεοελληνικής κοινωνίας είναι η τεράστια ελληνική διασπορά που και στο οικονομικό και στο πολιτιστικό επίπεδο διατηρεί στενές σχέσεις με τον ελλαδικό χώρο. Είναι ακριβώς η ύπαρξη αυτού του τεράστιου δυναμικού που εξηγεί σε ένα μεγάλο βαθμό γιατί η ελληνική κοινωνία - παρ' όλες τις «υπανάπτυκτες» δομές της - έχει αποφύγει τον τύπο της φτώχειας, της εξαθλίωσης και της περιθωριοποίησης των λαϊκών στρωμάτων που βλέπουμε σε άλλες ημιπεριφερειακές κοινωνίες, όπως η Τουρκία ή η Βραζιλία. Απ' αυτή την άποψη δεν υπάρχει αμφιβολία πως στην προσπάθειά μας να «εκσυγχρονιστούμε» πρέπει να χρησιμοποιήσουμε κατά πολύ πιο συστηματικό και δημιουργικό τρόπο τους πόρους και το ανθρώπινο δυναμικό που η ελληνική διασπορά μπορεί και θέλει να προσφέρει στον τόπο.

Όπως όμως έχω τονίσει πολλές φορές, για να μπορέσουμε να χρησιμοποιήσουμε τις σημαντικές ευκαιρίες που όχι μόνο ο ελληνισμός του εξωτερικού αλλά και η Κοινή Αγορά προσφέρουν στην Ελλάδα, πρέπει να ορθολογικοποιήσουμε το κράτος. Η άκρως **κουραστική, πολι-**

«Άκρως ΠΑΡΑΣΙΤΙΚΗ και ΔΙΕΦΘΑΡΜΕΝΗ η δημόσια διοίκηση, ΡΟΥΣΦΕΤΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ τα πολιτικά κόμματα που την ελέγχουν»

τικοποιημένη και διεφθαρμένη δημόσια διοίκηση και τα ρουσφετολογικά κόμματα που την ελέγχουν, αποτελούν το πιο βασικό εμπόδιο για ένα δημιουργικό εκσυγχρονισμό. Τίποτα δεν πρόκειται να αλλάξει στον τόπο μας προς το καλύτερο όσο η κρατική γραφειοκρατία και τα κόμματα διατηρούν τον τωρινό χαρακτήρα τους. Όσο διατηρείται αυτή η κατάσταση τόσο ο εκ-

συγχρονισμός μας θα είναι μιμητικού χαρακτήρα. Δηλαδή θα έχουμε επιδερμική «δυτικοποίηση» (π.χ. την άκριτη αποδοχή των πιο εκχυδαϊσμένων μορφών του δυτικού καταναλωτισμού) χωρίς ουσιαστικό - δημιουργικό εκσυγχρονισμό.

Συμπερασματικά, η ορθολογικοποίηση της δημοκρατικοποίησης των κομμάτων και της κρατικής διοίκησης αποτελεί την πιο βασική προϋπόθεση για να μπορέσουμε να επεκτείνουμε τα οικονομικά, πολιτικά και πολιτιστικά δικαιώματα στη μεγάλη πλειοψηφία του ελληνικού λαού, χωρίς να χάσουμε την πολιτιστική μας ιδιαιτερότητα.

Μόνο ένα ευέλικτο, αποτελεσματικό, παρεμβατικό αλλά και συγχρόνως δημοκρατικά ελεγχόμενο κράτος θα μπορέσει να χρησιμοποιήσει τους πόρους που η ελληνική διασπορά και η Ευρωπαϊκή Κοινότητα παρέχουν για να πετύχουμε ένα δίκαιο σύστημα κοινωνικής πρόνοιας, ένα πραγματικά δημοκρατικό πολίτευμα και μια εθνική παιδεία που θα μετατρέψει την ιδιαιτερότητα της αρχαίας κληρονομιάς μας από φορμαλιστική τροχόπέδη σε δύναμη δημιουργίας σύγχρονων μορφών ελληνικού πολιτισμού.

Στο **la playa** το συγκρότημα Picasso από την Ισπανία ειδικά για σας!

Κάθε βράδυ όλο το χειμώνα με ρυθμούς latin & ζωντανή μουσική από την 10ετία του '60 μέχρι σήμερα, για ανεξάντλητο κέφι και χορό ως το πρωί.

la playa ένα ατέλειωτο πάρτυ για το χειμώνα μέσα στις δικές σας επιλογές.

ΑΛΚΥΟΝΙΔΩΝ 18 ΒΟΥΛΑ, ΘΗΛ.

ΤΩΡΑ, ΤΟ SERVICE ΤΗΣ SONY ΕΙΝΑΙ ΕΞΟΥΣΙΟΔΟΤΗΜΕΝΟ. ΔΕΙΤΕ ΑΥΤΟ ΤΟ ΣΗΜΑ!

Η εγγύηση του service από τη SONY πήρε μορφή. Τη μορφή του παραπάνω σήματος. Η SONY, τώρα στην Ελλάδα σαν SONY HELLAS A.E.E., έβαλε αυτό το σήμα σε όλα τα εξουσιοδοτημένα κέντρα τεχνικής εξυπηρέτησης που υποστηρίζει. Σκοπός της, το υψηλών προδιαγραφών service, ανάλογο του ονόματός της. Καταστήματα service που δεν έχουν το παραπάνω σήμα, δεν έχουν επαφή με το τμήμα Τεχνικής Υποστήριξης της SONY HELLAS A.E.E. και δεν σας προσφέρουν την εγγύηση επισκευής SONY.

Αναζητήστε λοιπόν, τα εξουσιοδοτημένα μας κέντρα τεχνικής εξυπηρέτησης στις παρακάτω διευθύνσεις:

ΚΑΛΟΓΡΕΖΑ: Αγ. Δημητρίου 114 & Κρήνης, τηλ.
ΜΑΡΟΥΣΙ: Αγ. Κων/νου 40 (ΑΙΘΡΙΟ), τηλ.
ΠΑΓΚΡΑΤΙ: Ηλίουπόλεως 3, τηλ.
ΠΑΤΗΣΙΑ: Ξηροκρήνης 1 & Αγ. Αντωνίου, τηλ.
ΧΑΛΑΝΔΡΙ: Πλ. Ελευθερωτών 8, τηλ.
ΠΕΙΡΑΙΑΣ: Τζαβέλα 46, τηλ.
ΘΕΣ/ΝΙΚΗ: Γ. Παπανδρέου (Ανθέων) 37, τηλ.
ΗΡΑΚΛΕΙΟ: Γ. Παπανδρέου 65, τηλ.
ΠΑΤΡΑ: Θεσσαλονίκης 72, τηλ.

Για άλλες περιοχές που δεν αναφέρονται παραπάνω, για πληροφορίες και διευκρινήσεις τηλεφωνήστε στο Κέντρο Εξυπηρέτησης Πελατών της SONY στο

Μεγάλη Έγχρωμη Εγκυκλοπαίδεια

Νέα δομη

και σταδερὰ στὴ γνωση